

УДК: 811.112.2'42

**ПРАГМА-СЕМАНТИЧНІ ПІДТИПИ
ВОЛІТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ
В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ**

М.Г. Сушко-Безденежних (Суми)

Стаття присвячена висвітленню іллокутивного аспекту конституційного дискурсу Німеччини на рівні мінімальних висловлень. Ці висловлення належать площині деонтичної модальності і мають спільне значення волітивності – прямої імперативної каузації державою певних станів справ у суспільстві або дій соціальних акторів. На основі критеріїв, що базуються на структурі позитивної норми в логіці, виокремлюються 20 прагма-семантичних підтипів спонукальних мовленнєвих актів, які поєднуються у іллокутивні класи директив, декларатив та комісив.

Ключові слова: волітивність, деонтична модальність, конституційний дискурс, норма, спонукальний мовленнєвий акт.

Сушко-Безденежних М.Г. Прагма-семантические подтипы волитивных высказываний в конституционном дискурсе Германии. В статье освещается иллокутивный аспект конституционного дискурса Германии на уровне минимальных высказываний. Эти высказывания принадлежат плоскости деонтической модальности и имеют общее значение волитивности – прямой императивной каузации государством определенных положений вещей в обществе или действий социальных акторов. На основе критериев, базирующихся на структуре позитивной нормы в логике, выделяются 20 прагма-семантических подтипов побудительных речевых актов, которые объединяются в иллокутивные классы директив, декларатив и комиссив.

Ключевые слова: волитивность, деонтическая модальность, конституционный дискурс, норма, побудительный речевой акт.

Suschko-Bezdenzhnykh M. Semantic-pragmatic subtypes of volitional utterances in the discourse of German constitutions. The article deals with the illocutionary aspect of the discourse of German constitutions at clause (minimal utterance) level. These utterances belong to deontic modality area bearing the common meaning of volition – direct imperative causing of certain states of affairs in the society or actions of social actors. 20 semantic-pragmatic subtypes of imperative utterances are singled out on the basis of positive norm structure in Deontic Logic. Those subtypes are classified into the illocutionary classes directive, declarative and commissive.

Key words: volition, deontic modality, constitution discourse, norm, imperative speech act.

Опис категорії спонукання завжди був у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Філологічна думка розвивалася від ототожнення спонукання з формами наказового способу (традиція, що йшла від М.В. Ломоносова) до сучасного розуміння спонукання як комунікативно-прагматичної категорії, пов'язаної з найрізноманітнішими смисловими і формальними компонентами висловлення. Великим внеском у розвиток сучасної концепції спонукання і впливу стали праці О.В. Бон-

дарко, В.С. Храковського та О.П. Володіна, Л.О. Бірюліна, Г.Г. Почепцова, А. Вежбицької, І.П. Сусова, О.Г. Почепцова, О.І. Беляєвої та ін. Проте, не дивлячись на наявність певної теоретичної і практичної бази дослідження категорії спонукання, проблема прагматичної категоризації спонукальних висловлень ще далеко не вирішена. В лінгвістиці досі не склалася єдина й цілісна класифікація прагматичних типів спонукальних висловлень, що свідчить про необхідність подальшої розробки цієї пробле-

матики. Це й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження виступає конституційний дискурс Німеччини (далі – КДН). Матеріалом послуговували тексти всіх наявних федеральних конституцій Німеччини (з 1848 року і до нинішнього часу). Предмет дослідження становить іллокутивний аспект конституційного дискурсу Німеччини на рівні мінімальних висловлень (про іллокутивний тип цілісного тексту конституції див. [6]). Під мінімальним висловленням – найнижчою одиницею комунікативно-інформаційного членування тексту – ми, слідом за У. Чейфом (цит. за: [1, с. 30]), розуміємо мовне втілення предикації: просте двоскладове речення, в котрому підмет слугує вираженню суб'єкта, а присудок – предиката.

Ми розглядаємо комплекс мовленнєвих актів (далі – МА), що використовує законодавець, як різні способи “комунікативно-значущого аранжування семантичного матеріалу” [5, с. 101]. Встановивши, висловлення яких прагматичних типів входять до складу КДН та описавши їхні прагма-риторичні ефекти, ми маємо дослідити репертуар комунікативних тактик законодавця на рівні елементарного комунікативного ходу.

1. Проблема прагматичної категоризації висловлень КДН.

Поняття прагматичного типу (іллокутивної сили, прагматичної функції) було вперше введено засновниками теорії МА Дж. Сьорлем та Дж. Остіном. Вони ж розробили поняття перформативу (висловлення, що не описує наявний стан справ, а створює нову соціальну реальність). Розрізняють перформативи експліцитні (висловлення з вербально вираженою перформативною префазою, що недвозначно розкриває його іллокутивний зміст: *Я обіцяю, що...*, *Я прошу...*, *Я наказую...*) та імпліцитні (висловлення, в котрих перформативна префаза не вербалізована, а прагматичну функцію потрібно «виводити» посередництвом ментальних операцій, що обумовлює можливість різних прагматичних інтерпретацій).

Якщо на рівні макровисловлення, тобто цілісного тексту, КДН є експліцитним перформативом (роль перформативного зачину виконує преамбула – див. [6]), то мінімальні висловлення, що складають тексти конституцій, є перформативами

імпліцитними – і, отже, висувають перед дослідником проблему необхідності їхньої прагматичної категоризації. Для досягнення мети нашого дослідження, що передбачає не лише квалітативний, але й кількісний аналіз досить великих текстових масивів і статистичне порівняння отриманих результатів, ми потребуємо формальних, чітко окреслених критеріїв прагма-семантичної категоризації висловлень, котрі дозволять визначати їхній прагматичний тип достатньо однозначно (незалежно від особи і настрою дослідника), і стабільно (незмінно в часі).

Всі висловлення КДН належать площині деонтичної модальності і мають спільне значення *волітливості* (спонукальності): прямої імперативної каузації державою певних станів справ у суспільстві або дій соціальних акторів. Слідом за В.О. Храковським та О.П. Володіним [7, с. 11] ми розглядаємо волітив як найширшу прагматичну категорію, що поєднує в собі спонукування адресантом а) адресата до виконання певної дії (директив), б) адресата до прийняття певного стану справ (декларатив), в) самого себе до виконання певних дій / прийняття певного стану справ в присутності адресата (комісив).

Власні варіанти семантико-прагматичних класифікацій спонукальних МА на матеріалі різних мов пропонували багато дослідників, зокрема О.А. Романов, Н.Ф. Гладуш, В.Г. Кулікова, О.Ю. Цветков, К.С. Неустроев та ін. У якості критеріїв класифікації розглядалися: а) фактори комунікативної ситуації (співвідношення статусів комунікантів, їхні психологічні характеристики, фізичні параметри ситуації тощо) б) семантика повідомлення та його прогнозовані перлокутивні ефекти; с) використані адресантом мовні засоби. Проте, попри наявність значної теоретичної бази, не можна не відмітити відсутність впорядкованого списку спонукальних значень та інтуїтивізм їхнього виокремлення у наукових розвідках.

Ми вважаємо, по-перше, що встановити «універсальний» список прагматичних типів спонукальних висловлень неможливо в принципі. Виводити релевантні критерії прагматичної категоризації можна лише в межах конкретного дискурсу, причому в кожному дискурсі комбінація цих критеріїв буде унікальною. Адже саме дискурс встановлює

конвенції спілкування, рамки інтерпретації, прагматичні правила виведення імплікатур та пресупозицій дискурсу. Наприклад, у конституційному дискурсі практично нерелевантною виявляється група критеріїв, пов'язана із факторами комунікативної ситуації, оскільки остання не змінюється протягом дискурсу: це одне й те саме письмове, дистанційне, статусне, офіційне, спілкування, де законодавець відправляє законодавче послання народу. Змінюється лише соціо-історичний контекст дискурсу, але його аналіз не належить сфері компетенції лінгвіста (проте лінгвістичний аналіз тексту може і має слугувати методом соціо-історичного аналізу). Так само нерелевантним виявляється такий поширений критерій, як «оцінка змісту повідомлення з точки зору адресата», оскільки адресат конституційного дискурсу, «народ», складається з багатьох суспільних груп з часто протилежними інтересами: норма, вигідна одній частині населення, нерідко зачіпає інтереси іншої.

По-друге, ми вважаємо, що потрібно розрізнити обсяг прагматичного типу. Як вже згадувалось, волітиви включають в себе директиви, декларативи та комісиви. Однак, ці типи позначають лише найзагальнішу прагматичну функцію висловлення, його іллокутивний потенціал, і мало що кажуть про його безпосереднє цільове призначення, або іллокутивну силу [1, с. 8]. Ми пропонуємо кваліфікувати директиви, комісиви та декларативи як *базисні прагматичні типи* (далі – БПТ) та в їхніх межах розрізнявати прагматичні типи меншого обсягу. Спираючись на думку О.В. Бондарко, котрий називає теорію МА «комунікативно-цільовою семантикою» [2, с. 29] (виділено нами, М. С.-Б.), ми вважаємо, що, чим більш специфікованим та вузьким є прагматичний тип, тим більшої питомої ваги в процесі його прагматичної категоризації набуває його пропозиційний зміст та засоби мовної реалізації цього змісту.

Аналізований нами дискурс є дискурсом ригідним, клішованим, що дає підстави припустити, що репертуар використовуваних в ньому прагматичних типів висловлення має бути відносно обмеженим і завершеним.

2. Критерії прагматичної категоризації висловлень КДН.

У розробці критеріїв класифікації прагматичних

типів висловлень, що складають КДН, ми виходили з того, що в термінах логіки їх можна описати як позитивні норми. Позитивна норма – це позбавлене значення істинності судження, що описує передбачене чиєюсь волею належне, дозволене та заборонене – тобто, лежить в площині деонтичної модальності [3, с. 287]. Тож за основу категоризації ми прийняли розроблену в логіці структуру позитивної норми [4, с. 22–23]:

– суб'єкт норми позначає особу чи групу осіб, що мають виконувати приписану в нормі дію; в аналізованому дискурсі за суб'єкт норми в кожному мінімальному висловленні ми приймаємо те, що займає позицію граматичного підмета;

– зміст норми називає дію, котра пов'язує суб'єкта норми і ініціатора спонукання;

а) діяльнісні норми (норми типу TUN-SOLLEN): висловлення бажання, щоб інший суб'єкт виконав дію на користь ініціатора спонукання;

б) буттєві норми (норми типу SEIN-SOLLEN): здійснення відносно іншого суб'єкта дій, що впливають на його становище, нав'язування йому певного стану справ [3, с. 253, 269–270; 4, с. 90];

– характер норми визначається деонтичними логічними операторами «обов'язково», «дозволено», «заборонено»;

Суб'єкт та зміст норми визначають БПТ волітивних висловлень:

- директив – спонукання адресантом-законодавцем одного з соціальних акторів до виконання певної дії, тож суб'єктом є будь-який соціальний актор, крім держави, а предикатами – дієслова семантичного класу дії;
- декларатив – спонукання адресантом-законодавцем народу до прийняття певного стану справ, тож суб'єктом є будь-який соціальний актор або об'єкт соціального чи фізичного буття, а предикатами – неакціональні дієслова та пасивні конструкції (*sein, bleiben, aufgehoben sein*);
- комісив – спонукання державою самої себе до виконання певної дії в присутності адресата-народу, тож суб'єктом є держава (*Reich, Republik, Staat*), а предикатами – дієслова семантичного класу дії в граматичній формі активного стану.

В межах кожного з БПТ волітивних висловлень на основі компоненту «характер норми» виокрем-

люємо *прагматичні підтипи* першого рівня (далі – ППТ): фактивні (деонтичний оператор «обов'язково»), пермісивні («дозволено») та прохібітивні («заборонено»): наприклад, директиви фактивні, пермісивні, прохібітивні.

В межах кожного з ППТ виокремлюємо найвужчі, прагма-семантичні, підтипи (далі – ПСП): наприклад, в межах фактивних директивів розрізняємо накази, рекомендації, накладання службових обов'язків тощо. Основою категоризації на цьому рівні слугує поглиблений семантичний аналіз та аналіз мовної структури висловлення, котрий детермінує такі критерії категоризації:

а) семантичний клас іменника, що займає позицію граматичного підмета;

б) семантичний клас та граматичний стан дієслова, що виконує роль граматичного предикату;

в) спосіб вербалізації модального оператора спонування;

г) наявність чи відсутність лексичних засобів, що пом'якшують або підсилюють спонування (*nach Möglichkeit, in der Regel; unverzüglich, unbedingt*)

На способах вербалізації модального оператора спонування варто зупинитися докладніше. Аналіз мовного матеріалу показав, що в конституційному дискурсі Німеччини модальні оператори «потрібно», «дозволено», «заборонено» реалізуються не граматичними (наказовий спосіб дієслова), а виключно лексико-семантичними засобами: модальними дієсловами *sollen, dürfen, können*, конструкціями

haben+zu, sein+zu та іншими лексемами із значенням спонування, дозволу і заборони: *das Recht haben, befugt sein* та ін.: *Die verfassungsmäßige Ordnung in den Ländern muss den Grundsätzen des republikanischen, demokratischen und sozialen Rechtsstaates... entsprechen.* (GG, Art. 28(1)). Але більшість висловлень в текстах конституцій не містять жодних деонтичних маркерів, завдяки чому набувають вигляду алетичних висловлень: *Der Kaiser schließt die Bündnisse und Verträge mit den auswärtigen Mächten ab* (PKV, §77). Можливість описового прочитання норми (не як припису, що має бути виконаним чиєюсь волею, а як опису вже існуючого стану справ) створює відмічений Г. Яворською додатковий риторичний ефект, що підсилює дію позитивної норми [8, с. 62]. Крім того, деяким позитивним нормам за допомогою предикатів із значенням моральної повинності (*die Pflicht haben, verpflichtet sein, j-m obliegen*) законодавець намагається надати рис норми моральної (безумовної, інтерналізованої та аісторичної етичної максими [3, с. 302-3, 60-63]): *Der Besuch der Berufsschule ist Pflicht aller Jugendlichen bis zum vollendeten 18. Lebensjahre* <...> (V-DDR-1, Art. 38). Правничі приписи, сформульовані в термінах морального обов'язку, набувають піднесеного, урочистого забарвлення.

На основі запропонованих критеріїв в текстовому корпусі КДН було виокремлено 20 прагматичних типів висловлень, що виражають норми права (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Репертуар прагма-семантичних підтипів спонукальних висловлень в КДН

	<i>Директиви</i>	<i>Декларативи</i>	<i>Комісиви</i>
<i>фактивні</i>	1. Наказ 2. Рекомендація 3. Накладання службових обов'язків 4. Накладання моральних обов'язків	9. Проголошення 10. Затвердження принципу 11. Затвердження процедури 12. Затвердження повноважень 13. Постанова	19. Окреслення обов'язків держави 20. Гарантування
<i>пермісивні</i>	5. Наділення зобов'язуючим правом 6. Наділення службовими повноваженнями 7. Визнання загальнолюдських прав	14. Визнання можливості 15. Попередження	
<i>прохібітивні</i>	8. Заборона	16. Скасування 17. Процедурна заборона 18. Бенєфактивна заборона	

Виокремлення кінцевого списку суб'єктів та предикатів волітивних висловлень КДН стає можливим завдяки тому, що цей дискурс, по-перше, є відносно невеликим за обсягом та на даний момент завершеним; по-друге, демонструє високий ступінь цитації – майже дослівного повторення тих самих мовних виразів з тексту в текст.

3. Опис загального репертуару ПСП прагма-семантичних волітивних висловлень КДН.

Фактивні директиви: 1. Наказ: Суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – лексичні одиниці (далі – ЛО) *müssen, sollen, hat... zu, sein... zu*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану; факультативно – лексичні засоби підсилення спонування (*unverzüglich, unmittelbar*): *Von allen... getroffenen Maßnahmen hat der Reichspräsident unverzüglich dem Reichstag Kenntnis zu geben* (WRV, Art. 48).

2. Рекомендація: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – ЛО *sollen / müssen*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану; обов'язково – лексичні засоби пом'якшення спонування (*in der Regel, nach Möglichkeit*): *Die Mitglieder des Rates sollen nach Möglichkeit Abgeordnete sein* (V-DDR-III, Art. 83. (1)).

3. Накладання службових обов'язків: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Der Präsident führt die Geschäfte des Präsidiums und leitet die Verhandlungen der Volkskammer* (V-DDR-I, Art. 57).

4. Накладання моральних обов'язків: суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори (*jeder Deutsche, Frauen, Jugendliche*); модальний оператор спонування – ЛО із семою «внутрішній обов'язок»: *Pflicht haben, sich verpflichten, verpflichtet sein*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Deutsche hat... die sittliche Pflicht, seine... Kräfte so zu betätigen, wie es das Wohl der Gesamtheit erfordert* (WRV, Art. 163).

Пермісивні директиви: 5. Наділення зобов'язуючим правом: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – ЛО *das Recht und die Pflicht haben*; предикат –

акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Bürger hat das Recht und die Pflicht zur Mitgestaltung <...> in der Deutschen Demokratischen Republik* (V-DDR-I, Art. 3).

6. Наділення службовими правами (уповноваження): суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори (*der Bundestag, die Mitglieder der Reichsregierung*); модальний оператор – ЛО *befugt sein / können*; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Der Reichstag und seine Ausschüsse können die Anwesenheit des Reichskanzlers und jedes Reichsministers verlangen* (WRV, Art. 33).

7. Визнання загальнолюдських прав (прав людини): суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО із семою «право»: *können, dürfen, das Recht haben / genießen, berechtigt / befugt sein, unbeschränkt in etw. sein, jmdm freistehen, auf etw Anspruch haben*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Deutsche hat das Recht, durch Wort, Schrift, Druck und bildliche Darstellung seine Meinung frei zu äußern* (PKV, § 143).

Прохібитивні директиви: 8. Заборона: суб'єкт припису – «офіційні» і «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО *dürfen* в комбінації із запереченням *nicht / kein*; предикат – неакціональні дієслова та дієслова соціативної дії у формі активного та пасивного стану: *Kein Bürger darf an kriegerischen Handlungen... teilnehmen* (V-DDR-III, Art. 23(2)).

Фактивні декларативи: 9. Проголошення: суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності (*die Würde des Menschen, Deutschland, das Eigentum*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – онтологічні дієслова (*sein, bestehen, gelten*): *Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und sozialer Bundesstaat* (GG, Art. 20).

10. Затвердження принципу: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності: закони; дії та ознаки «офіційних» соціальних акторів (*die Legislaturperiode des Reichstags, Reichsgesetze*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Reichsrecht bricht Landrecht* (WRV, Art. 13).

11. Затвердження процедури: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – неакціональні дієслова у формі активного стану (*stattfinden, dauern, gelten, bestehen, erfolgen*), акціональні дієслова соціативної дії у формі пасивного стану (*ausgeübt / geordnet / gewählt / vertreten werden*): *Die Legislaturperiode des Reichstages dauert drei Jahre* (VDR, Art. 24).

12. Затвердження повноважень: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – ЛО *vorbehalten / überlassen bleiben; Pflicht / Sache / Anliegen / Aufgabe von... sein*: *Die Pflege der auswärtigen Beziehungen ist ausschließlich Sache der Republik* (V-DDR-I, Art. 117).

13. Постанова (розпорядження щодо майбутнього): суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності (*das Eigentum, Bodenschätze, Zollbeträge*); модальний оператор – ЛО *sollen / müssen, ist... zu*; предикат – дієслова семантичного класу дії у формі пасивного стану; факультативно – вказівка на час, з якого постанова вступає в силу: *Alle Bodenschätze <...> sind in Volkseigentum zu überführen* (V-DDR-III, Art. 25).

Пермісивні декларативи: 14. Визнання можливості (існування або виникнення певних станів справ): суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності, модальний оператор – ЛО *können / dürfen*; предикат – дієслова соціативної дії у формі пасивного стану: *Private wirtschaftliche Unternehmungen <...> können durch Gesetz <...> in Gemeineigentum überführt werden* (V-DDR-I, Art. 27).

15. Попередження: суб'єкт припису – «офіційні» та «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО *können*; предикат – дієслова з семою «покарання» у формі пасивного стану, ЛО *zur Folge haben / Verantwortung tragen*; обов'язково – вербалізація умови, за якої настає покарання: *Wenn Bundesglieder ihre verfassungsmäßigen Bundespflichten nicht erfüllen, so können sie dazu im Wege der Exekution angehalten werden* (VDR, Art. 19).

Прохібітивні декларативи: 16. Скасування: суб'єкт припису – об'єкти соціальної реальності,

часто з негативними конотаціями «пережитку» (*Zensur, Wucher, Ateklbezeichnungen*); модальний оператор – ЛО із значенням «заборона, заперечення» (*verboten / nichtig / aufgehoben sein; nicht stattfinden*); предикат – онтологічні дієслова *sein, bleiben, gelten*: *Alle privaten Monopolorganisationen... sind aufgehoben und verboten* (V-DDR-I, Art. 24).

17. Процедурна заборона: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор – ЛО *dürfen* в комбінації із запереченням; предикат – неакціональні дієслова у формі пасивного стану: *Kein Land darf durch mehr als zwei Fünftel aller Stimmen vertreten sein* (WRV, Art. 61).

18. Бенефактивна (захисна) заборона: суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори: будь-який громадянин країни (виражається неозначено-заперечним займенником); модальний оператор – ЛО *dürfen* у комбінації із заперечним займенником *niemand*; предикат – дієслова негативної семантики у формі пасивного стану: *Niemand darf wegen seines Geschlechtes, seiner Abstammung <...> benachteiligt oder bevorzugt werden* (GG, Art. 3 (3)).

Фактивні комісиви: 19. Окреслення кола обов'язків держави: суб'єкт припису – держава як самостійний соціальний актор (*das Reich, die Bundesrepublik, der Staat*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова соціативної дії в активному стані: *Die Deutsche Demokratische Republik organisiert die Landesverteidigung sowie den Schutz der sozialistischen Ordnung <...>* (V-DDR-III, Art. 7 (2)).

20. Гарантування: суб'єкт припису – права та свободи громадян; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – ЛО *wird / ist gewährleistet / garantiert*: *Die Pressefreiheit und die Freiheit der Berichterstattung durch Rundfunk und Film werden gewährleistet* (GG, Art. 5 (1)).

Таким чином, запропоновані формальні критерії прагма-семантичної категоризації спонукальних висловлень, що виражають норми права і базуються на структурі позитивної норми в логіці, дають змогу виокремити та описати 20 прагма-семантичних підтипів спонукальних МА, що формують КДН.

Перспективою нашого дослідження має стати кількісний аналіз кожного з виявлених прагма-

тичних типів в структурі окремих текстів досліджуваного корпусу. У такий спосіб ми визначимо, яким іллокутивним тактикам віддавав перевагу укладач кожної окремої конституції на рівні елементарного мовленнєвого ходу. Статистичне порівняння результатів, отриманих на матеріалі різних текстів, дасть змогу охарактеризувати динаміку тактичних преференцій адресанта КДН протягом дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов В.В. Текст и текстовое общение / В.В. Богданов. – СПб. : СПбГУ, 1993. – 68 с. 2. Бондарко А.В. К проблеме интенциональности в грамматике / А.В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1994. – № 2. – С. 29–42. 3. Вригт Г.Х. фон. Логико-философские исследования. Избранные труды / Г.-Х. Вригт. – М. : Прогресс, 1986. – 594 с. 4. Ивин А.А. Логика норм / А.А. Ивин. – М. : Изд-во МГУ, 1973. – 121 с. 5. Сусов И.П. О двух путях исследования содержания текста / И.П. Сусов // Значение и смысл речевых образований. – Калинин : Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1979. – С. 90–103. 6. Сушко М.Г. Втілення прагматичних і ідеологічних настанов законодавця в конституційному дискурсі Німеччини (на матеріалі преамбули як експліцитно вираженого перформативного зачину) // Система і структура східнослов'янських мов. – 2005. – К. : Знання України. – С. 276–283. 7. Храковский В.С. Семантика и типология императива. Русский императив / В.С. Храковский, А.П. Володин. – Л. : Наука, 1986. – 272 с. 8. Яворська Г.М. Про деонтичну

модальність мовних норм / Г.М. Яворська // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2000. – Т. 3, № 1. – С. 58–66.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. PKV – Paulskirchenverfassung 1848 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de06-66/verfassung48-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen. 2. VDR – Verfassung des Deutschen Reiches 1871 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de67-18/verfassung71-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen. 3. WRV – Weimarer Reichsverfassung 1919 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de19-33/verf19-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen. 4. GG – Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland 1949 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm> (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen. 5. V-DDR-I – Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik 1949 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: <http://www.verfassungen.de/de/ddr/ddr49-i.htm> (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen. 6. V-DDR-II 1968 – Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de06-66/verfassung48-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.